

Dwie dekady krakowskiej kultury

2024-04-29

Ostatnie dwie dekady to czas wielu istotnych zmian w krakowskiej kulturze, w przestrzeni zarządzania dziedzictwem kulturowym miasta, a także w rozwoju nowoczesnych funkcji kulturalnych. Dzięki udziałowi środków europejskich powstawały instytucje i obiekty generujące nowe miejsca pracy, jak też istotny wpływ społeczny i ekonomiczny. Kraków jest jednym z najbardziej fascynujących kreatywnych ośrodków w kraju i w Europie.

W Krakowie działa 29 miejskich instytucji kultury – to ponad 170 jednostek, a z sieciami regionalnych, narodowych i prywatnych instytucji kultury to więcej niż 500 punktów funkcjonujących w różnych obszarach miasta. To zarówno muzea i galerie, teatry (także offowe), sale koncertowe i centra muzyczne, gęsta sieć domów i centrów kultury, biblioteki i księgarnie, jazzowe i muzyczne kluby, interdyscyplinarne centra wydarzeń (ICE Kraków, TAURON Arena), jak i instytucje prywatne, studia nagraniowe oraz hybrydowe instytucje nowoczesnego typu łączące działalność misyjną z przedsiębiorczym podejściem do realizowanych zadań. Kraków jest istotnym centrum festiwalowym, ważnym ośrodkiem wydawniczym i filmowym, od lat w mieście umacnia się też środowisko *game development*.

Kraków posiada tytuł miasta kreatywnego w dziedzinie literatury. Jest ważnym centrum jazzowym, muzyki barokowej i współczesnej, wszystkich odmian muzyki popularnej, miastem orkiestr i chórów. Jest wreszcie istotnym członkiem międzynarodowych gremiów i sieci.

Różnorodne inwestycje infrastrukturalne

Miasto i jego instytucje odnawiają obiekty zabytkowe, rewitalizują obiekty dziedzictwa przemysłowego, militarnego, całe dzielnice czy historyczne kwartały. Przez ostatnie dwie dekady miasto wyremontowało wiele obiektów infrastruktury społecznej, które stały się następnie przestrzeniami do działań kulturalnych. To na przykład Fort Jugowice, w którym działa obecnie Muzeum i Centrum Ruchu Harcerskiego, dawna Zbrojownia, w której znajduje się siedziba Muzeum Fotografii MuFo, modernizacja siedziby MuFo przy ul. Józefitów oraz powstanie Muzeum Sztuki Współczesnej MOCAK czy udostępnienie spektakularnego Rynku Podziemnego – oddziału Muzeum Krakowa. To także obiekty, w których dziś funkcjonują Teatr KTO, Teatr Variete, Dom Utopii przy Teatrze Łaźnia Nowa czy Teatralny Instytut Młodych przy Teatrze Ludowym.

Obok wieloletniej rewitalizacji kwartału św. Wawrzyńca, Zabłocia, Domu pod Orłem, Muzeum Podgórze, Fabryki Schindlera powstało także wiele nowych budynków – zarówno przeznaczonych do lokalnej, dzielnicowej działalności, jak siedzib klubów kultury (np. Klub Płaszów – filia Centrum Kultury Podgórze). Zrealizowano też wielkie inwestycje: TAURON Arena Kraków oraz ICE Kraków, które świętują w tym roku 10-lecie. Sprawily one, że Kraków przyciąga światowe gwiazdy muzyki i sportu oraz organizuje prestiżowe, międzynarodowe wydarzenia i kongresy. Włączyły miasto w międzynarodowy obieg idei, potężnych kongresów i trasy koncertowe takich gwiazd jak m.in. Robbie Williams, Björk, Sting, Peter Gabriel czy Metallica.

Trwa budowa Krakowskiego Centrum Muzyki, która stanie się siedzibą miejskich orkiestr: Capelli

Cracoviensis i Sinfonietty Cracovii. Miasto wykupiło od Szpitala Uniwersyteckiego kwartał Wesola, gdzie planowane są funkcje kulturalne i kreatywne. Marzeniem wielu mieszkańców miasta jest, aby na tym obszarze powstała nowoczesna wielofunkcyjna biblioteka miejska. Forum Literatury i Języka w dawnym Składzie Solnym jest gotowe do realizacji – Planeta LEM ma wypełnić najważniejsze zobowiązanie aplikacji Krakowa o tytuł Miasta Literatury UNESCO.

W ostatnich latach bardzo zmieniły się miejskie muzea i galerie, w których zrealizowano wiele inwestycji infrastrukturalnych, modernizujących, ale także merytorycznych. Trzeba tu wspomnieć o rewitalizacji zabytkowej zajezdni tramwajowej Muzeum Inżynierii i Techniki, modernizacji centrum konserwatorsko-magazynowego Muzeum Fotografii MuFo przy ul. Józefitów 16, wspomnianej już rewitalizacji dawnej Zbrojowni przy ul. Rakowickiej 22a na potrzeby nowej siedziby Głównej MuFo czy remoncie Bunkra Sztuki. Spektakularna odnowa pałacu Krzysztofora stworzyła ważną przestrzeń dla mieszkańców i gości w mieście. Współdzielone są istotne węzły kultury, takie jak Nowohuckie Centrum Kultury odwiedzane rocznie przez kilkadziesiąt tysięcy uczestników, doskonale funkcjonujący pałac Potockich czy niedawno utworzona Apteka Designu.

Rozpoczęły się też nowe wielkie inwestycje muzealne – Muzeum KL Plaszców i Muzeum Nowej Huty w dawnym kinie Światowid, które w przyszłości staną się kolejnymi ważnymi punktami na kulturalnej mapie Krakowa. Warto tu podkreślić, że krakowskie muzea każdego roku przyciągają kilkumilionową publiczność.

Kraków co roku wydaje na kulturę i opiekę nad zabytkami blisko 5 proc. swojego budżetu. Przykładowo w 2022 roku była to kwota 340 mln, a rok później – w 2023 roku już 430 mln zł. Pieniądze przeznaczone są na bieżące utrzymanie instytucji, na projekty kulturalne, płace pracowników i pracowniczek sektora kultury, na konkursy dla organizacji pozarządowych, system nagród i stypendiów, wreszcie na infrastrukturę i rozwój. Co ciekawe, niemal tyle samo co na kulturę Kraków przeznacza na zieleń i działania służące tworzeniu przestrzeni rekreacji i wypoczynku.

Troska o dziedzictwo i przestrzeń

Rozwój krakowskiej kultury to także troska o zabytki i dziedzictwo. Na władzach Krakowa jako gospodarzach Miasta Światowego Dziedzictwa UNESCO spoczywa szczególny obowiązek ochrony unikalnego autentycznego i reprezentatywnego krajobrazu miejskiego, który w równym stopniu należy do mieszkańców miasta, jak i całej cywilizacji ludzkiej.

Historyczny krajobraz kulturowy – obszar ujęty na liście UNESCO i strefa buforowa chronione są wpisami ewidencyjnymi i rejestrowymi. Estetyka miasta jest chroniona zapisami jednej z pierwszych w Polsce tak skutecznych uchwał krajobrazowych oraz zapisami uchwał o parkach kulturowych – tą formą opieki objęte jest Stare Miasto, Kazimierz ze Stradomiem oraz Nowa Huta. Przepisy ochronne w niedalekiej przyszłości obejmą także Stare Podgórze z Krzemionkami.

Kraków na Liście Miast Światowego Dziedzictwa UNESCO figuruje od 45 lat. Ale ostatnia dekada

to czas wpisania krakowskiego szopkarstwa (2018 r.) i poloneza (2023 r.) na Listę Niematerialnego Dziedzictwa Ludzkości UNESCO, a także uznanie przez prezydenta RP najstarszej części Nowej Huty za pomnik historii (2023 r.). Na liście krajowej niematerialnego dziedzictwa kulturowego znajdują się także tradycje krakowskiego hejnału, koronki klockowej, a także tradycyjny październikowy pochód rektorów.

Kraków, jako pierwsze miasto w Polsce, wprowadził parki kulturowe, jako pierwsze przyjął także Plan Zarządzania Miejscem Światowego Dziedzictwa. Miasto testuje nowoczesne i interdyscyplinarne podejście do zarządzania krajobrazem dziedzictwa. Jest ważnym aktorem w rozmowie o przeciwdziałaniu skutkom nadmiernej turystyfikacji. Od lat angażuje się w działania na rzecz utworzenia opłaty turystycznej z przeznaczeniem na zachowanie autentycznych cech miast historycznych. Walczy na poziomie europejskim o uregulowanie kwestii najmu krótkoterminowego, jest liderem w zazielenianiu historycznych obszarów.

Jednym z najważniejszych wyzwań ostatnich lat są obiekty Twierdzy Kraków, dziedzictwo okresu powojennego, w tym budynki modernistyczne, a także dziedzictwo epoki industrialnej i wreszcie obszary tzw. dziedzictwa dysonansowego – kłopotliwego, w tym dziedzictwa mniejszości kulturowych, etnicznych. Wiele z tych tematów podejmuje muzea pamięci, instytuty badawcze, a także zaangażowane instytucje społeczeństwa obywatelskiego.

Miasto światowych festiwali

Nasze miasto, które w 2000 roku zostało Europejską Stolicą Kultury, jako pierwsze w Polsce uzyskało tytuł Miasta Literatury UNESCO (2013). Zostało też Światowym Miastem Festiwali i Wydarzeń Kulturalnych (2016), Europejską Stolicą Kultury Gastronomicznej (2019), a także współtworzyło koordynowaną przez Europejskie Stowarzyszenie Festiwali (EFA) europejską kartę EFFE Seal m.in. z Edynburgiem, Rotterdamem, Ljublaną, Bergen czy Belgradem.

To w Krakowie odbywają się renomowane festiwale, takie jak m.in. ceniony festiwal muzyki współczesnej Sacrum Profanum, rozpoznawalne światowo Festiwal Muzyki Filmowej, Unsound Festiwal i jeden z najwyższej cenionych europejskich festiwali muzyki dawnej – Misteria Paschalia, a także festiwale filmowe: Krakowski Festiwal Filmowy, OFF Camera, Etiuda i Anima, literackie: Conrada, Miłosza, Komiksu czy literatury dla dzieci, technologii cyfrowych: Patch Lab, jazzu: Jazz Juniors, Kraków Summer Jazz Festival, wydarzenia łączące muzykę świat i wielokulturowości (EtnoKraków/Rozstaje, Festiwal Kultury Żydowskiej) oraz inicjatywy teatralne: ULICA Festival i jeden z najważniejszych festiwali teatralnych w Polsce „Boska Komedia”.

Ważnym obszarem rozwoju miasta są sztuki wizualne, i wydarzenia cykliczne, takie jak Międzynarodowe Triennale Grafiki, Miesiąc Fotografii, Krakers, Kraków Gallery Week, targi sztuki, przeglądy, a także cykliczne spotkania artystów. Miasto otoczyło opieką także design, organizując projekt „Sztuka do rzeczy – design w Krakowie”.

Kultura wspólna, kultura odpowiedzialna, kultura odporna

Możliwość uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych wysokiej jakości – bezpłatnie lub za przysłowiową złotówkę zapewnia cykl Krakowskie Noce. W Nocy Kin Studyjnych, Nocy Muzeów, Nocy Tańca, Nocy Teatrów, Nocy Jazzu, Nocy Cracovia Sacra oraz Nocy Poezji w ubiegłym roku uczestniczyło łącznie ok. 200 tys. osób.

Warto przypomnieć, że wsparciem miasta w postaci programów stypendialnych czy możliwości wynajmu lokali na pracownie twórcze na preferencyjnych warunkach zostali objęci artyści. Wspierane są także kameralne kina oraz księgarnie uzyskujące dofinansowanie na prowadzenie działalności kulturalnej. Miasto wspiera rozwój talentów wszystkich dziedzin poprzez program rozlicznych stypendiów i nagród. Obejmują one wszystkie sektory kultury. Miasto, instytucje i festiwale przyznają ponad sto nagród w obszarze kultury, kreatywności, opieki nad zabytkami, animacji kulturowej i edukacji.

Dla promowania działań animatorów i edukatorów kultury Kraków wdrożył Program edukacji kulturowej (Archipelag Kultury), a także ustanowił nagrodę **Animator Roku**. Miasto jest także dumne z gęstej sieci bibliotek połączonych w ciągle rozwijającą się Bibliotekę Kraków, z której korzysta coraz więcej mieszkańców i mieszkanki – aktualnie to blisko 692 tys. osób. A jednym z najważniejszych obszarów budowy odporności społecznej i inwestycji w wysoki kapitał kulturowy mieszkańców jest sieć domów i centrów kultury. W Krakowie działają 53 miejskie domy – w ubiegłym roku zorganizowały one blisko 76 tys. wydarzeń, w których wzięło udział ponad 2,7 mln osób. Wielką popularnością cieszą się zajęcia płatne i nieodpłatne, działalność zespołów artystycznych, klubów oraz działania pielęgnujące tożsamość lokalną.

Kraków jest także miastem schronienia dla prześladowanych twórców ICORN, należy do sieci Scholars at Risk. Przewodził Organizacji Miast Światowego Dziedzictwa OWHC, przedstawiciele prezydenta zasiadają w radach dyrektorów Ligi Miast Historycznych, EFFE Seal, ICORN. Miasto było też gospodarzem ważnych wydarzeń z obszaru kultury i kreatywności, m.in. 41. Sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO, 15. Kongresu OWHC oraz – wspólnie z Katowicami – Kongresu Miast Kreatywnych UNESCO.

To, jak ważna jest umiejętność szybkiego reagowania na zmiany i kryzysy – także w obszarze kultury, pokazał okres ograniczeń związanych z wybuchem pandemii, kiedy miasto opracowało i wdrożyło program „Kultura oporna”. W branżowych badaniach został on oceniony jako najbardziej adekwatny i elastyczny w skali całego kraju.

Krakowskie instytucje kultury włączyły się także w pomoc osobom uciekającym z Ukrainy po wybuchu wojny, a obecnie rozwijają programy integrujące i skoncentrowane na włączeniu społecznym oraz inwestują w dostosowanie swoich siedzib i polityk do działań włączających i niwelujących bariery dostępu.

Skala i skuteczność działań miasta w obszarze kultury są bardzo dobrze oceniana przez mieszkańców i osoby odwiedzające miasto, co pokazują wysokie oceny i wskaźniki uzyskiwane w ankietach i badaniach. W ostatniej edycji badania „Barometr Krakowski” poziom zadowolenia z oferty kulturalnej i rozrywkowej miasta kształtował się na poziomie 75 proc.